

ÎNTRE SANCTIUNE JURIDICĂ ȘI SANCTIUNE SOCIALĂ:
COLECTIVUL ÎN PROCESUL DE FORMARE A OMULUI NOU
ÎN ROMÂNIA SOCIALISTĂ

LOREDANA COCHIOR*

ABSTRACT

**BETWEEN LEGAL SANCTION AND SOCIAL SANCTION:
THE COLLECTIVE IN THE PROCESS OF FORMING THE NEW MAN
IN SOCIALIST ROMANIA**

This article examines the relationship between law, ideology and social control within the process of shaping the New Man in Socialist Romania. The study examines the ways in which the social engineering project pursued by the Ceaușescu regime relied on work collectives, mass organizations and public opinion to promote the internalization of behaviours considered compatible with the ideal of the New Man. Particular emphasis is placed on mechanisms such as public criticism and social opprobrium, interpreted as forms of social sanction and peer pressure, complementary to legal sanction. In this context, Socialist law functioned not only as a legal instrument but also as a mechanism through which the collective was transformed into an active agent of social control and ideological conformity.

Keywords: New Man, Socialist law, social control, collectivity, work collective.

I. CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Modelul de stat prevăzut de constituțiile comuniste este caracterizat prin fuziunea dintre partid și stat, precum și prin ambiția de a reglementa și controla principalele dimensiuni ale vieții economice și sociale (Stanomir, 2020, p. 213; Stanomir, 2005, p. 206 și următ.). În această arhitectură constituțională, Partidul Comunist Român apare ca fiind forța politică conducătoare a întregii societăți¹,

* PhD student, The Department of Political Science, University of Bucharest, e-mail address: loredana_cochior@yahoo.com.

¹ A se vedea prevederile art. 3, precum și prevederile art. 26 din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în Buletinul Oficial nr. 1 din 21 august 1965.

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXXVII, nr. 3–4, p. 267–285, București, 2026

DOI: 10.59277/RJSoc.2026.3-4.06

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

care, similar statului în accepțiune weberiană, deține monopolul asupra activității politice, a coerciției și a propagandei (Raymond Aron, 2007, p. 272), asumându-și misiunea de a remodela societatea prin intermediul unei „liturghii” ideologice menite să producă omul nou (Besançon, 2022, p. 115).

Fără a ne propune o analiză a funcțiilor statului socialist, menționăm că, în ceea ce privește demersurile întreprinse pentru crearea omului nou, dintre funcțiile statului prezintă importanță funcția cultural-educativă – adică „a educa oamenii și reeduca oamenii în spiritul socialismului, a orienta întreaga activitate culturală și științifică pe baza concepției despre lume a clasei muncitoare (...)” (Deleanu & Boboș, 1973, p. 36) – și funcția de apărare a orânduirii socialiste (Deleanu & Boboș, 1973, p. 40), deoarece procesul de edificare a omului nou nu presupunea numai trasarea parametrilor ideologici și adoptarea unor instrumente menite să imprime în organismul social concepțiile „sănătoase”, ci presupunea și combaterea mentalităților și a conduitelor indezirabile. În acest context, dreptul încetează să mai reprezinte un cadru de limitare a puterii, ci este convertit într-un instrument al realizării proiectului politic comunist – societatea comunistă și omul nou –, dobândind un caracter profund teleologic. Implicit, termenului de lege îi este alterat sensul, devenind expresia mișcării înseși, dar pierzând cadrul de stabilitate înăuntrul căruia pot avea loc acțiunile și mișcările omeniești (Arendt, 2006, p. 572), în sensul descris de Hannah Arendt în analiza totalitarismului, iar valoarea acțiunii umane este determinată de contribuția sa la accelerarea mișcării, astfel că libertatea individuală constituie un obstacol care o încetinește și pe care totalitarismul urmărește să îl înlăture (Le Goff, 2012, p. 24).

Dreptul, privit din perspectivă marxist-leninistă ca suprastructură, devine un instrument în procesul de edificare a omului nou, conform canoanelor ideologice. Considerată un corolar al dreptului socialist, legalitatea socialistă este analizată în literatura de specialitate a vremii ca fiind garanția respectării cu strictețe a legilor și a celorlalte acte normative în cadrul activității organelor statului în vederea asigurării realizării voinței poporului, a politicii partidului marxist-leninist al clasei muncitoare (Mazilu, 1972, p. 117). Totodată, legalitatea socialistă era privită ca fundament al activității concrete a organelor statului socialist, dar și ca o garanție a realizării drepturilor și libertăților oamenilor muncii și a apărării proprietății socialiste, precum și ca o sursă a obligației organelor statului de a lua măsuri hotărâte împotriva celor ce încalcă legile și actele emise pe baza și în executarea lor (Mazilu, 1972, p. 117). Prin urmare, legalitatea socialistă nu se limita la funcția tradițională de garantare a ordinii juridice, ci legitima intervenția partidului comunist asupra societății și transforma dreptul într-un instrument al edificării omului nou. Caracterul partinic al dreptului era asumat în mod deschis, ca o consecință a faptului că orânduirea socialistă era prezentată ca fiind expresia voinței poporului (Antoniou, 1968, p. 347 și urmât.). Se menține însă, și în cazul dreptului socialist, funcția sociologică a legii, de prescriere a conduitei umane dezirabile, legea prevăzând pedepsele aplicabile în cazul nesocotirii dispozițiilor sale imperative, precum și, dacă este cazul, recompensele acordate celor care adoptă comportamentul reglementat (Etzioni, 2002, p. 173). Analiza cadrului

normativ relevă însă paradoxul legalității socialiste, prezentată oficial ca expresie naturală a unei evoluții istorice inevitabile și a democrației socialiste, cât și ca instrument destinat edificării societății comuniste și formării omului nou. Conform acestui construct ideologic, masele apar simultan ca sursă a dreptului, ca urmare a centralismului democratic, dar și ca instrument al aplicării sale, precum și beneficiar al educației juridice. În acest sens, paradigma durkheimiană a sancțiunii ca expresie a conștiinței colective (Durkheim, 2007, pp. 78–79) este regăsită la nivelul discursului legitimant, în timp ce funcționarea concretă a mecanismelor juridice indică un proces de producere și canalizare a conformării sociale prin intermediul unor structuri organizate ale partidului-stat, urmărind mai degrabă crearea unei conștiințe colective care să susțină ordinea juridică propriu-zisă. Astfel, regimul ceaușist rămâne tributar concepției leniniste potrivit căreia respectarea normelor de conviețuire socialistă trebuia să devină o deprindere, iar controlul exercitat de majoritate asupra comportamentelor deviante urma să faciliteze tranziția de la socialism la comunism, rolul statului fiind de a accelera acest proces inclusiv prin intermediul dreptului (Lenin, 1964, p. 98 și urm.).

Însă rolul atribuit opiniei publice, colectivității locale, respectiv colectivului de muncă, nu poate fi explicat exclusiv prin discursul ideologic privind solidaritatea socialistă, ci este necesară analizarea acestora și din prisma logicii instituționale a regimului comunist, caracterizată prin birocratizare, extinderea controlului și reducerea oricărei autonomii (Kornai, 1992, pp. 366–367). Funcțiile atribuite colectivului și, într-un sens larg, colectivității nu sunt înțelese ca substitute ale mecanismelor politice, administrative sau represive ale regimului ceaușist, ci de cele mai multe ori ca un nivel intermediar al controlului social, situat între sancțiunea juridică formală și supravegherea exercitată de instituțiile politice și represive, cu excepția cazului în care legea le atribuia acestora în mod expres competențe cu caracter jurisdicțional, precum comisiile de judecată. Astfel, colectivitatea și colectivul de muncă sunt integrate în arhitectura controlului exercitat de partidul-stat, fiindu-i conferite atribuții care intră în componența puterii normative, puterii remunerative și un rol mai mult sau mai puțin activ în cadrul exercitării puterii coercitive, astfel cum sunt definite de Amitai Etzioni (1975, pp. 5–6), alcătuind o verigă intermediară suplimentară între individ și stat în cadrul proiectului de inginerie socială prin care regimul comunist urmărea remodelarea societății și formarea omului nou.

Subiectul articolului nu este, așadar, colectivul în sens restrâns, ci transformarea grupului social (colectivul de muncă, colectivitatea locală, opinia publică) într-un instrument complementar sancțiunii juridice și, în anumite situații, într-un participant la mecanisme cu caracter jurisdicțional.

Metodologia cercetării este calitativă, bazată pe paradigma interpretativă și urmărește realizarea unei analize explicative. Metoda utilizată este analiza de conținut atât a actelor normative și a literaturii de specialitate din perioada ceaușistă, cât și a documentelor oficiale ale P.C.R. (programe, rapoarte și rezoluții ale diferitelor congrese ale P.C.R.), pentru a identifica, prin intermediul legislației, modalitățile prin care opinia publică și diferite forme de organizare colectivă erau

întegrate în mecanismele de conformare și control social ale regimului comunist și angrenate în dezideratul formării omului nou și a conștiinței socialiste. Astfel, analiza de conținut are scopul de a identifica atribuțiile conferite colectivității, respectiv colectivului de muncă și funcțiile sociale pe care le îndeplineau în cadrul mecanismelor de control social și conformare.

Instituțiile juridice sunt prezentate într-o manieră care să permită înțelegerea atribuțiilor conferite colectivității și colectivului de muncă, descrierea cadrului normativ fiind subordonată obiectivului principal al cercetării, respectiv identificării funcțiilor sociale atribuite colectivității și colectivului de muncă. Menționez însă că prezenta cercetare nu își propune o analiză exhaustivă a tuturor ramurilor de drept socialist care întrebuițau referiri la colectivitate sau la colectivul de muncă. Din considerente legate de delimitarea obiectului de studiu, au fost selectate numai acele instituții juridice care permit decelarea funcțiilor trasate, mai mult sau mai puțin explicit, colectivității și colectivului de muncă în mecanismele de control social, conformare și reeducare. Alte reglementări, deși relevante privind înțelegerea legalității socialiste (precum cele care ocroteau avutul obștesc), nu au fost tratate întrucât nu prezintă importanță pentru prezenta cercetare.

II. PRESA ȘI RADIOTELEVIZIUNEA ÎN CONFIGURAREA OPINIEI PUBLICE

În contextul dezideratului formării omului nou, regimul ceaușist atribuie opiniei publice un rol deosebit în apărarea legalității socialiste, în combaterea manifestărilor considerate incompatibile cu normele de conviețuire socialistă și în promovarea modelelor de comportament apreciate ca dezirabile, controlul social fiind conceput nu doar ca efect al constrângerii exercitate de stat, ci și ca rezultat al presiunii normative exercitate de colectivitate.

Configurarea și orientarea opiniei publice reveneau în mare măsură presei, radioului și televiziunii, considerate instrumente de educare a cetățenilor. Astfel, actele normative care reglementau activitatea acestora aveau ca țel declarat formarea omului nou, precum și conturarea unei opinii publice debarasate de mentalitățile retrograde create de vechiul regim². În același timp, nu de puține ori, întâlnim în

² A se vedea, de pildă, prevederile art. 8–9 din Legea nr. 3/1974 privind presa din Republica Socialistă România, publicată în B. Of. nr. 48 din 01 aprilie 1974.

Menționăm, totodată, că toate actele normative privind presa și radioteleviziunea prezintă un caracter profund ideologizat și conțin o serie de dispoziții legale care reprezintă declarații de principiu, respectiv adeziuni la discursul ideologic, scopul acestora fiind de a asigura compatibilitatea dintre ideologie și activitățile care constituiau obiectul actului normativ – spre exemplu, prevederile art. 1–16 din Legea nr. 3/1974, expunerea de motive din cadrul Decretului nr. 62/1971 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Național al Radioteleviziunii Române, publicat în B. Of. nr. 28 din 09 martie 1971, prevederile art. 1–5 și ale art. 7 din Decretul nr. 474/1977 privind organizarea și funcționarea Agenției Române de Presă „Agerpres”, publicat în B. Of. nr. 138 din 26 decembrie 1977, etc.

diverse acte normative obligația presei și radioteleviziunii de a proceda la înfierarea publică a conduitelor indezirabile – concretizată, bunăoară, prin reportajele sub formă de anchetă având ca teme probleme cetățenești, servicii, control obștesc, birocrație, moralitate și legalitate, responsabilitatea în diferite ipostaze etc. (Baumgarten, 2023, p. 146 și următ.) –, respectiv obligația de a promova conduitele dezirabile prin raportare la parametrii trasați legal și în discursul oficial pentru crearea omului nou și a societății comuniste³.

Modelarea opiniei publice prin intermediul propagandei reprezenta însă doar una dintre dimensiunile controlului social, căci pentru a spori eficiența asupra conduitei indivizilor, opinia publică era mobilizată prin intermediul unor forme organizate de participare colectivă, precum adunările cetățenești și colectivele de muncă.

III. COMISIILE DE JUDECATĂ

Prezentate ca fiind o expresie a democrației socialiste, dar și a creșterii rolului opiniei publice, comisiile de judecată erau organe obștești de influențare și jurisdicție, alese fie în adunările generale ale oamenilor muncii, fie în sesiuni ale consiliilor populare, „prin care se realizează participarea maselor largi la înfăptuirea legalității și la educarea socialistă a cetățenilor (...)” (art. 1 din Legea nr. 59/1968). Astfel, acestea reprezentau una din formele organizate prin care înfăptuia „influențarea obștească avînd ca scop apărarea legalității și a ordinii de drept socialist, precum și continua dezvoltare a conștiinței juridice a cetățenilor” (Hatmanu & Iliescu, 1986, p. 10) și era socotită o formă de participare a maselor „la educarea cetățenilor în

³ A se vedea, spre exemplu, dispozițiile art. 30 din Legea nr. 1/1978 cu privire la activitatea de rezolvare a propunerilor, sesizărilor, reclamațiilor și cererilor oamenilor muncii, publicată în B. Of. nr. 24 din 27 martie 1978, dispozițiile art. 6 din Decretul nr. 71/1978 privind organizarea și desfășurarea întrecerii socialiste între consiliile populare județene și al municipiului București, municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale, publicat în B. Of. nr. 19 din 15 martie 1978, dispozițiile art. 22 din Legea nr. 21/1969 privind organizarea și funcționarea miliției, publicată în B. Of. nr. 132 din 18 noiembrie 1969, dispozițiile art. 31 din Legea nr. 2/1971 privind perfecționarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din unitățile socialiste, publicată în B. Of. nr. 34 din 18 martie 1971, potrivit căroră „se recomandă ca presa centrală și locală, radioul, televiziunea și celelalte mijloace de informare de masă să acționeze în mod sistematic în sprijinul activității de perfecționare a pregătirii profesionale a lucrătorilor din unitățile socialiste”, dispozițiile art. 31 din Legea nr. 2/1972 privind organizarea și funcționarea controlului oamenilor muncii, publicată în B. Of. nr. 41 din 24 aprilie 1972, potrivit căroră „presa centrală și locală, radioul, televiziunea și cinematografia vor informa sistematic opinia publică asupra activității de control al oamenilor muncii” etc. Prin aceste dispoziții, opinia publică era concepută ca un mecanism de disciplinare socială, presei și radioteleviziunii fiindu-le atribuit rolul de a participa la validarea conduitelor dezirabile și la sancționarea simbolică a celor considerate incompatibile cu normele societății socialiste.

spiritul noii atitudini față de muncă și avutul obștesc” (Potop, 1980, p. 284). Potrivit literaturii de specialitate juridică, dezideratele acestor organe de jurisdicție, respectiv influențarea obștească și „exercitarea rolului și funcțiilor opiniei publice în vederea educării celor supuși judecății” (Mazilu, 1972, p. 269), se realizau prin modalitatea desfășurării dezbaterilor, prin măsurile dispuse în vederea aducerii la cunoștința întregului colectiv de muncă atât a neregularităților constatate, cât și a sancțiunilor dispuse, prin hotărârile adoptate și, totodată, prin afișarea hotărârilor ori de câte ori comisia considera că este cazul (Mazilu, 1972, p. 269).

Comisiile de judecată⁴ se constituiau în întreprinderi, organizații economice, instituții și celelalte organizații socialiste de stat, pe lângă comitetele și birourile executive ale consiliilor populare municipale, orășenești, ale sectoarelor municipiului București și ale comunelor, pe lângă consiliile oamenilor muncii, organizațiile cooperatiste și celelalte organizații obștești și, respectiv, organele de conducere ale acestora, dacă aceste organizații socialiste aveau cel puțin 100 persoane încadrate cu contract de muncă sau membri (art. 3 teza I din Legea nr. 59/1968). În cazul în care organizațiile socialiste aveau mai puțin de 100 angajați sau membri, cu sediul în aceeași localitate cu organul lor superior, se constituia o singură comisie de judecată pe lângă acel organ, dacă împreună aveau cel puțin 100 angajați sau membri (art. 3 teza a III-a din Legea nr. 59/1968).

⁴ Comisiile de judecată din întreprinderi și celelalte organizații socialiste erau compuse din membrii aleși de către angajații/membrii organizației socialiste, respectiv de către consiliile populare și erau competente să judece pricinile având ca obiect faptele dintre oamenii muncii săvârșite la locul de muncă, care nu constituiau infracțiuni, ci erau considerate abateri, respectiv cazurile reglementate de prevederile art. 11–12 din Legea nr. 59/1968, litigiile de muncă în condițiile dispuse de art. 13–14 din Legea nr. 59/1968. Comisiile de judecată din cooperative aveau în competență faptele prevăzute în cadrul art. 15–18 din Legea nr. 59/1968, în timp ce comisiile de judecată de pe lângă comitetele și birourile executive ale consiliilor populare aveau competența materială și teritorială descrisă în cadrul prevederilor art. 19–23 din Legea nr. 59/1968. Conform art. 27 din Legea nr. 59/1968, comisiile de judecată puteau lua prin hotărâre, în cazurile în care judecau abateri de la regulile de conviețuire socială și unele fapte prevăzute de legea penală, în condițiile legii, una dintre următoarele măsuri de influențare obștească: fie mustrea cu avertisment, care consta în dojenirea celui care a săvârșit abaterea, punându-i-se, totodată, în vedere că dacă nu se va îndrepta în viitor se va lua față de el o măsură mai severă, fie amenda de la 50 la 2000 lei și puteau dispune, dacă apreciau necesar, afișarea hotărârilor prin care s-au aplicat măsuri de influențare obștească, urmând ca afișarea să se realizeze la locul de muncă al pârâtului sau, după caz, la comitetul executiv al consiliului popular, în urma rămânerii definitive a hotărârilor. Atunci când comisia de judecată, care a luat o măsură de influențare pentru abateri săvârșite la locul de muncă, considera ca acestea au și aspect disciplinar, avea obligația de a sesiza organele de conducere ale organizațiilor socialiste, pentru a aprecia dacă se impune aplicarea unei sancțiuni disciplinare, deoarece aplicarea vreunei măsuri de influențare pentru abateri săvârșite la locul de muncă nu excludea automat posibilitatea aplicării unei sancțiuni disciplinare, iar dacă prin fapta săvârșită se cauzase un prejudiciu, comisia obliga pe cel care a produs-o la repararea acestuia (art. 28 din Legea nr. 59/1968).

IV. OBLIGAȚIA DE A MUNCII ȘI COLECTIVITATEA

Obligația de a munci era definitorie pentru regimurile comuniste, iar România nu a reprezentat o excepție. Deseori în discursul oficial este accentuat caracterul educativ al muncii, introducându-se ideea de „muncă pentru muncă”. Totodată, ca o continuare a premisei marxiste că „munca l-a creat pe om”, se presupunea că munca va descătușa valorile și forța creatoare a umanității și va contribui la formarea omului nou (de pildă, Ceaușescu, 1976, p. 40). Prin urmare, așa cum s-a arătat în literatura de specialitate (Antonovici, 2015, p. 12), munca reprezintă atât un scop, cât și un mijloc, un instrument utilizat de regimul ceaușist pentru formarea omului nou, indiferent dacă vorbim despre munca reglementată de Codul muncii, munca patriotică și munca de reeducare a deținuților. Din aceste considerente, devenea importantă pentru regimul ceaușist nu doar consacrarea juridică a obligației de a munci, ci și instituirea unor mecanisme capabile să asigure conformarea, un rol important în educarea, supravegherea și corectarea conduitei individuale fiind atribuit opiniei publice și diferitelor forme de organizare colectivă.

Astfel, reglementată constituțional încă din 1948 în cadrul art. 12, nesocotirea obligației de a munci era sancționată juridic⁵. Dincolo de infracțiunea de parazitism social, legislația muncii ajunge în centrul atenției autorităților comuniste în anii '70, principalele modificări care consolidează obligația de a munci prin crearea unor mecanisme concrete de aplicare și a unor sisteme de evidență, repartizare și de constrângere constau în republicarea Codului muncii, adoptarea Legii nr. 24/1976 privind recrutarea și repartizarea forței de muncă, publicată în B. Of. nr. 98 din 11 noiembrie 1976 (denumită în continuare Legea nr. 24/1976) și a Legii nr. 25/1976 privind încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă, publicată în B. Of. nr. 98 din 11 noiembrie 1976 (denumită în continuare Legea nr. 25/1976).

Potrivit art. 1 alin (1) din Legea 25/1976, „fiecare cetățean al Republicii Socialiste România are, potrivit Constituției, dreptul și îndatorirea de a desfășura o

⁵ În legislația comunistă, precum și în propagandă, în mod universal, munca era prezentată atât ca drept, cât și ca obligație, având o dublă valență discursivă. Juridic însă, era, firește, vorba despre o obligație, dat fiind cadrul normativ vast care asigura executarea sa. Până la introducerea infracțiunii de parazitism social, prin Decretul nr. 324/1957 pentru modificarea Codului penal și a Codului de procedură penală, publicat în B. Of. nr. 18 din 16 iulie 1957, nesocotirea obligației de muncă era susceptibilă de a atrage răspunderea penală în măsura în care putea fi calificată drept speculă, vagabondaj sau cerșetorie. Nu trebuie omis însă că, anterior reglementării infracțiunii de parazitism social, existau lagărele de muncă (de pildă, Canalul Dunăre-Marea Neagră), precum și condamnările pentru motive politice.

muncă utilă în societate⁶ (subl. n). Însă ce însemna o muncă utilă? În literatura de specialitate a vremii se aprecia că prin muncă utilă societății se înțelege munca în cadrul unei unități socialiste de stat, cooperatiste sau obștești – adică în fabrici, uzine, unități miniere, pe șantiere de construcții, în gospodării agricole de stat sau cooperatiste, exploatarea forestiere, instituții social culturale etc., precum și munca prestată în cazurile prevăzute în prevederile art. 4 alin. (3) – (4) din Legea nr. 25/1976 (Ioan, 1980, p. 24), adică o activitate susceptibilă de a fi efectuată în cadrul planului economic de dezvoltare elaborat de PCR. În acești parametri, desigur, sunt aplicabile prevederile art. 1 alin. (2) din Legea nr. 25/1976, potrivit căreia statul asigură fiecărui cetățean posibilitatea de a desfășura, potrivit pregătirii sale, o activitate în domeniul economic, social-cultural sau administrativ.

Consecința caracterului util pentru societate, precum și a caracterului obligatoriu este posibilitatea de a se recurge, în anumite condiții, la forța coercitivă a statului pentru a obține încadrarea în muncă prin sentință judecătorească – privită ca mod de obligare la respectarea legii, iar nu o sancțiune (Ioan, 1980, p. 27) –, căci nesocotirea îndatoririi de a presta o muncă folositoare societății de către o persoană aptă de muncă devenea parazitism social.

Fidel însă directivei de partid potrivit căreia se impunea crearea unei opinii de masă „intransigentă împotriva celor care atentează la bunul public, care vor să trăiască fără să muncească” (Ceașescu, 1969, p. 55), legiuitorul transformă colectivitatea într-un instrument de presiune socială pentru asigurarea respectării obligației de a presta o muncă utilă, care precede intervenția instanței de judecată, dar și într-un instrument de educare.

Astfel, în cazul în care o persoană refuza sistematic, fără motive întemeiate, încadrarea în muncă, ducând o viață parazitară, era pusă în discuția adunării cetățenești⁷ din satul, comuna sau cartierul în care domiciliul, pentru a fi determinată să se încadreze în muncă ori într-o formă de pregătire profesională

⁶ Tot în sensul unui caracter utilitarist, a se vedea și prevederile art. 2 Codul muncii, potrivit căreia „tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România (...) le este garantat dreptul la muncă, având posibilitatea de a desfășura o activitate în domeniul economic, tehnico-științific, social sau cultural, potrivit aptitudinilor, pregătirii profesionale și aspirațiilor fiecăruia, în funcție de nevoile întregii societăți”. A se vedea și prevederile art. 7 teza I din Codul muncii, care dispuneau că „începând cu vârsta de 16 ani, fiecare persoană aptă de muncă și care nu urmează cursurile unei școli este datoare să desfășoare, pînă la vârsta de pensionare, o muncă utilă societății, care să-i asigure mijloace de existență și de dezvoltare spirituală”. De asemenea, mai întâlnim obligația de a desfășura o muncă utilă în cadrul prevederilor art. 10 din Legea nr. 24/1971 privind cetățenia română, publicată în B. Of. nr. 157 din 17 decembrie 1971.

⁷ Se impune a se preciza că, anterior anului 1976, adunările cetățenești nu beneficiau de o reglementare expresă în cadrul Legii nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare, publicată în B. Of. nr. 168 din 26 decembrie 1968. Ca urmare a republicării sale în B. Of. nr. 66 din 8 iulie 1976, adunările cetățenești sunt reglementate în cadrul art. 45 și următ. din Legea nr. 57/1968, fără a fi însă detaliate în vreun fel atribuțiile ce se confereau adunărilor cetățenești prin legislația muncii, situație menținută și în urma republicării Legii nr. 57/1968 în B. Of. nr. 96 din 3 octombrie 1980.

(art. 8 alin. (1) Legea nr. 24/1976), iar potrivit art. 9 alin. (1) din Legea nr. 24/1976, dacă, „cu tot sprijinul acordat, persoana în cauză refuză să se încadreze în muncă sau într-o formă de pregătire profesională, continuând să ducă o viață parazitară, va fi obligată, prin hotărâre judecătorească, să presteze muncă pe timp de un an, pe șantiere de construcții, în unități agricole, forestiere și în alte unități economice”, iar dacă persoana respectivă nu împlinise vârsta de 18 ani, urma să fie obligată să presteze muncă ori să urmeze o formă de pregătire profesională în centre de muncă și reeducare, potrivit art. 9 alin. (2) din Legea nr. 24/1976.

Rolul discuțiilor prealabile sesizării instanței era, așadar, potrivit literaturii de specialitate, de a constitui „o stăruitoare încercare, cu sprijinul opiniei publice, al adunării cetățenești, de a convinge persoana în cauză să-și îndeplinească îndatorirea fundamentală (...)” (Ghimpu, 1988, p. 22). Observăm, așadar, că presiunea socială exercitată de colectivitatea locală era socotită de către regimul ceaușist ca fiind eficientă pentru a determina conformarea individului la obligația de a presta o muncă utilă societății, astfel că tentativa de corectare prin intermediul comunității era introdusă ca etapă prealabilă procedurii judiciare prin care se urmărea executarea silită în natură a obligației de a munci prin constrângerea statală. Spre deosebire de formele spontane de dezaprobare socială, presiunea exercitată de colectivitate era instituționalizată și integrată în mecanismele juridice de combatere a refuzului încadrării în muncă.

Potrivit art. 10 alin. (1) și alin. (2) din Legea nr. 24/1976, sesizarea judecătoriei se făcea de către direcția pentru probleme de muncă și ocrotiri sociale în termen de 30 de zile de la data când a avut loc punerea în discuția adunării cetățenești a persoanei în cauză, care propunea judecătoriei și unitatea unde urma să fie prestată munca, urmând ca cererea să fie soluționată în termen de 10 zile de la sesizare, în complet format dintr-un judecător și doi asesori populari reprezentanți ai organizațiilor de sindicat și de tineret, hotărârea judecătoriei fiind definitivă și executorie (așadar, nesupusă niciunei căi de atac).

În cazul neexecutării hotărârii judecătorești, aceasta se pune în executare de către consiliile populare și organele de miliție, care asigurau supravegherea, îndrumarea și prezența la locurile de muncă sau calificare a celor în cauză, în temeiul art. 11 din Legea nr. 25/1976. Astfel, ulterior intervenției instanței, se urmărea reintegrarea individului într-un cadru colectiv organizat, iar executarea hotărârii judecătorești era supravegheată de structuri locale ale statului și ale comunității, colectivitatea fiind un instrument important prin care regimul urmărea conformismul și asimilarea valorilor sale de către individ.

Obligarea la încadrarea în muncă prin hotărâre judecătorească evidențiază cu prisosință faptul că munca reprezenta o obligație, concretizând îndatorirea constituțională a cetățenilor de a presta o muncă utilă societății, persoanei încadrate în muncă în baza hotărârii judecătorești revenindu-i toate drepturile și obligațiile prevăzute de

legislația muncii, conform prevederilor art. 12 alin. (1) din Legea nr. 25/1976, mai puțin, desigur, dreptul de a se prevala de prevederile art. 135 din Codul muncii referitoare la desfacerea contractului de muncă la cerere, căci ar fi constituit o nesocotire a hotărârii judecătorești (Ioan, 1980, p. 28). Ulterior încadrării în muncă, potrivit prevederilor art. 14 din Legea nr. 25/1976, consiliile oamenilor muncii, organizațiile sindicale și de tineret din unități aveau obligația de a desfășura o activitate permanentă educativă, în scopul reeducării celor încadrați în muncă, al formării unei noi atitudini față de muncă și al respectării principiilor eticii și echității socialiste.

Așadar, în raport cu încadrarea în muncă, de la intervenția adunării cetățenești și până la activitatea educativă desfășurată ulterior începerii derulării contractului de muncă, colectivul era instrumentalizat prin norme juridice spre a asigura respectarea obligației de a munci a cetățenilor și asimilarea valorilor societății socialiste, constrângerea juridică și presiunea socială completându-se reciproc. Funcția educativă a dreptului socialist depășea cadrul instituțiilor statale, fiind transferată și colectivității.

V. COLECTIVUL DE MUNCĂ

1. PRINCIPII GENERALE

Naționalizarea mijloacelor de producție era prezentată ca fiind sursa apariției principiului muncii și conducerii colective, astfel că art. 8 alin. (1) din Codul muncii stipula că „prin încadrarea într-o unitate socialistă, fiecare persoană dobândește calitatea de membru al colectivului de muncă din acea unitate, cu toate drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate”⁸, căci subordonarea este privită în dreptul socialist al muncii ca având o configurație aparte, întrucât se realizează în cadrul unui colectiv unitar (Ghimpu, Ștefănescu, Beligrădeanu & Mohanu, 1978, p. 53), ca urmare a cointerесării materiale a personalului⁹.

⁸ Pentru drepturile și obligațiile salariaților ca urmare a includerii în colectivul de muncă, a se vedea, de pildă, prevederile art. 4 și art. 5 din Legea nr. 1/1970 privind organizarea și disciplina muncii în unitățile socialiste de stat, publicată în B. Of. nr. 27 din 27 martie 1970.

⁹ A se vedea, de pildă, prevederile Legii nr. 5/1978 cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, publicată în B. Of. nr. 56 din 12 iulie 1978, cu modificările și republicările ulterioare, prevederile art. 3 teza 1 din Legea nr. 6/1988 privind statutul juridic al unităților socialiste pe baza principiilor autoconducerii muncitorești și autogestunii economico-financiare, publicată în B. Of. nr. 36 din 4 aprilie 1988, potrivit căreia, date fiind principiile autoconducerii muncitorești, dar și ale autogestunii economico-financiare și autofinanțării, colectivele de oameni ai muncii, priviți din prisma calității de „proprietari, producători și beneficiari, participă nemijlocit la conducerea și bunul mers al întregii activități în unitățile din care fac parte și sunt obligate să asigure gospodărirea eficientă și judicioasă a patrimoniului acestora” etc.

Astfel, principiul muncii și conducerii colective (care, potrivit literaturii de specialitate juridice a vremii, guverna și activitatea ministerelor și organelor administrației de stat, Ghimpu, 1988, p. 28), se exprima deopotrivă în dreptul persoanei încadrate în muncă de a participa la conducerea unității, ca și în obligația de a avea o poziție activă în dezbateră și rezolvarea problemelor, în răspunderea fiecăruia atât pentru propriile sale sarcini, cât și pentru întreaga activitate a unității, potrivit art. 8 alin. (2) din Codul muncii. Mai cu seamă că acestui colectiv îi fuseseră trasate atribuții potrivit cărora la promovarea în funcții de conducere se au în vedere și recomandările colectivului de muncă în care persoana și-a desfășurat activitatea, iar în cazul încălcării normelor privind ordinea și disciplina la locul de muncă, colectivul compartimentului din care face parte persoana vinovată poate lua în dezbateră abaterea săvârșită și poate cere conducerii unității aplicarea de sancțiuni disciplinare, inclusiv desfacerea contractului de muncă, conform art. 100 alin. (2) din Codul muncii. De asemenea, conform prevederilor art. 21 din Legea nr. 4/1973¹⁰ privind dezvoltarea construcției de locuințe, vânzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case de odihnă proprietate personală, acordarea creditelor pentru construirea locuințelor proprietate personală se realiza la propunerea colectivelor de muncă în care solicitanții își desfășurau activitatea, aprobate, după caz, de comitetele și consiliile oamenilor muncii, ori de celelalte organe de conducere colectivă, ținându-se seama de aportul solicitanților în producție, de necesitatea asigurării stabilirii lor în unitate și de condițiile lor de locuit, cu respectarea ordinii de prioritate instituite prin art. 17 din Legea nr. 4/1973.

Mecanismele de conformare socială nu se limitau însă doar la sancțiuni și presiune colectivă. În paralel cu instituțiile analizate, legislația și practica socialistă încurajau recunoașterea publică a comportamentelor considerate exemplare, prin acordarea unor distincții, promovarea fruntașilor în producție și valorizarea prestigiului dobândit în cadrul colectivului, astfel că dreptul socialist urmărea atât combaterea conduitelor deviate, cât și stimularea celor apreciate ca fiind compatibile cu valorile societății socialiste. Indiferent dacă vorbim despre autoconducere, autogestiune sau conducere colectivă etc., colectivul este o temă recurentă atât în discursul public, cât și în actele normative din perioada cEAUȘISTĂ și este adesea corelat cu tema disciplinei în muncă¹¹, cu cea a performanței și a utilizării judicioase a

¹⁰ Legea nr. 4/1973 privind dezvoltarea construcției de locuințe, vânzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case de odihnă proprietate personală, publicată în B. Of. nr. 46 din 31 martie 1973.

¹¹ Potrivit art. 10 alin. (2) din Codul muncii, „colectivul de muncă, conștient că orice act de indisciplină dăunează rezultatelor muncii, propriilor sale interese, este îndreptățit, și în același timp dator, să ia atitudine fermă față de orice abatere” și, de asemenea, „la nevoie să ceară sancționarea și chiar îndepărtarea din rândurile colectivului a acelor care încălcă ordinea și disciplina și nu-și realizează sarcinile ce le-au fost stabilite”.

resurselor¹² (în special în anii 1980), dar și cu cea a educării¹³, în sensul exercitării presiunii sociale care să faciliteze asimilarea conduitei dezirabile¹⁴ și a combaterii manifestărilor care nesocotesc etica și echitatea socialistă¹⁵.

Invocând, așadar, particularitățile proprietății socialiste, colectivul de muncă devine un agent al procesului de inginerie socială, legislația socialistă conferindu-i atribuții referitoare la evaluarea, disciplinarea și educarea membrilor săi, cu scopul de a contribui la interiorizarea normelor de comportament considerate compatibile cu idealul omului nou.

Astfel, legislația care conturează atribuțiile colectivului de muncă reprezintă o transpunere în legislația muncii a percepției leniniste privind opinia publică, fiind un instrument în cadrul realizării funcției extinse a statului socialist cu privire la

¹² Pe parcursul îndeplinirii sarcinilor care le revin, „colectivele de oameni ai muncii din unitățile industriale au îndatorirea de a asigura valorificarea superioară a resurselor de care dispun, ridicarea nivelului tehnic-calitativ al producției, sporirea continuă a productivității muncii, creșterea eficienței economice în toate compartimentele de activitate.” (art. 24 din Codul muncii).

¹³ A se vedea, de pildă, expunerea de motive a adoptării Codului penal, potrivit căreia Codul penal, dată fiind creșterea continuă a rolului opiniei publice (socotită o manifestare importantă a democrației socialiste) „în respectarea regulilor de conviețuire socială și în educarea cetățenilor, prevede forme noi de experimentare a influenței colectivității”, dar și Hotărârea nr. 2/1988 privind starea infracțională în 1987, concluziile desprinse din aplicarea decretelor de amnistiere a unor fapte și reducere a unor pedepse, la activitatea comisiilor de judecată, precum și cu privire la aplicarea prevederilor legii controlului averilor, publicată în B. Of. nr. 17 din 31 martie 1988, care, la pct. 5 stabilește ca deziderat implicarea mai accentuată „a colectivelor de oameni ai muncii, (...)”, în preîntâmpinarea și combaterea manifestărilor de încălcare a normelor legale, punându-se, în continuare, un accent deosebit pe reeducarea la locul de muncă, pe creșterea rolului educativ al colectivelor de oameni ai muncii (...)”.

¹⁴ De pildă, conform art. 5 alin. (1) din Codul muncii, munca „în condițiile societății socialiste, formează și dezvoltă între oameni relații noi, de colaborare, de înțajutorare și respect reciproc – potrivit principiului *toți pentru unul și unul pentru toți* –, contribuie activ la formarea și dezvoltarea multilaterală a personalității umane”, iar art. 8 alin. (2) din Codul muncii prevedea că „fiecare membru al colectivului de muncă participă la conducerea unității și poartă răspunderea față de societate, atât individual, cât și împreună cu ceilalți membri ai colectivului, pentru buna gospodărire și dezvoltarea părții din avuția națională încredințată (...)”. De asemenea, potrivit art. 14 din Legea nr. 25/1976, consiliile de oameni ai muncii, organizațiile de sindicat și de tineret din unitățile socialiste au îndatorirea „de a asigura calificarea și integrarea în colectivele de muncă a persoanelor încadrate (...), de a desfășura o permanentă activitate educativă, în scopul reeducării lor, al formării unei atitudini față de muncă și al respectării principiilor eticii și echității socialiste”.

¹⁵ De pildă, salariații, potrivit art. 5 lit. g) din Legea nr. 1/1970, aveau obligația să aibă „o comportare corectă, să promoveze raporturi de înțajutorare cu toți membrii colectivului de lucru, să combată orice fel de manifestări necorespunzătoare, să acționeze în spiritul atitudinii comuniste față de muncă și societate”. În preambulul Decretului nr. 153/1970 pentru stabilirea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică, publicat în B. Of. nr. 33 din 13 aprilie 1970, cu modificările și completările ulterioare, se prevede că familia, școlile, organizațiile de masă și obștești, colectivele de muncă, precum și grupele de sprijin ale miliției, „prin activități instructiv-educative, prin concursul dat organelor de menținere a ordinii publice, trebuie să-și aducă în continuare o mai mare contribuție în prevenirea și combaterea tuturor manifestărilor antisociale, contrare regulilor de bună-cuviință, ce exprimă concepții străine principiilor de viață socialistă”.

apărarea cuceririlor socialiste, a proprietății obștești, a ordinii de drept, de ocrotire a drepturilor și libertăților cetățenești (Mazilu, 1972, p. 128), socotindu-se că „organele de justiție trebuie să se sprijine tot mai mult pe masele de oameni ai muncii, pe rolul important pe care-l joacă în societatea noastră opinia publică în combaterea abaterilor de la ordinea socialistă, a încălcării principiilor și normelor de conviețuire socială” (Partidul Comunist Român, 1975, p. 128).

Nu de puține ori, în discursul oficial se precizează că principiul cointeresării materiale și principiul socialist de repartitie prezintă nu doar un caracter stimulat, ci atrag și o creștere a răspunderii, căci se considera justificat ca, simultan cu „stimularea celor care își îndeplinesc sarcinile cu rezultate bune, cei care nu-și fac datoria, care aduc daune avutului obștesc, să suporte direct, din buzunarul propriu – și nu din avuția societății – urmările neglijențelor și lipsurilor de care dau dovadă” (Ceașescu, 1969, p. 54). Astfel, scopul cadrului normativ conturat era de a construi acea cointeresare aptă „să stimuleze în permanență colectivele de oameni ai muncii, pe toți membrii societății pentru a desfășura o activitate intensă, constructivă, în folosul întregii societăți, deci și al lor personal” (Maurer, 1969, p. 106), urmărindu-se propagarea unei atitudini voluntariste în raporturile de muncă, concentrată pe binele comun al unității economice și al societății, căci în ideologia comunistă individualismul prezintă utilitate numai prin raportare la (un) colectiv, dar și transformarea relațiilor de muncă în unul dintre instrumentele de formare a omului nou, inclusiv prin stimularea și încurajarea intransigenței și a combativității în raport cu orice conduită care nu se încadra în parametrii ideologici trasați prin grija partidului: „fiecare trebuie să dea dovadă de o înaltă conștiință profesională, de responsabilitate în îndeplinirea sarcinilor încredințate, să combată manifestările de parazitism, orice încercare de însușire prin abuz, necinste sau înșelăciune a roadelor muncii altora” (Programul Partidului Comunist Român, 1975, p. 158).

Rolul educativ și disciplinar al colectivului de muncă reprezenta o trăsătură comună a regimurilor comuniste, derivată din nucleul ideologic marxist-leninist, legislația românească din perioada ceașistă îi conferă o expresie juridică deosebit de amplă. Din această perspectivă, atribuțiile colectivului depășeau rolul său de mediu de socializare și muncă, fiind conceput ca instrument de conformare și reeducare apt să contribuie la realizarea funcțiilor statului socialist.

2. ÎNLOCUIREA RĂSPUNDERII PENALE CU FORMELE DE INFLUENȚARE OBȘTEASCĂ

Înlocuirea răspunderii penale cu un alt gen de răspundere, respectiv cu formele de influențare obștească consacrate de prevederile art. 91 din Codul penal, reprezintă o formă de exercitare a influenței educative a organizației obștești asupra făptuitorului, astfel că se considera în literatura de specialitate a vremii că „în felul acesta, noul Cod penal face pași importanți în direcția atragerii opiniei publice socialiste la opera de educare a cetățenilor și de combatere a faptelor antisociale” (Antoni, 1968, p. 345).

Potrivit art. 90 din Codul penal, răspunderea penală putea fi înlocuită cu răspunderea care atrăgea fie aplicarea unei forme de influențare obștească (art. 91 din Codul penal prevedea trei forme de influențare obștească: a) rezolvarea directă a unor anumite cauze de către organul de influențare obștească din organizațiile prevăzute în art. 145 din Codul penal¹⁶, reglementată de prevederile art. 93 din Codul penal; b) trimiterea cauzei la o organizație din cele prevăzute în art. 145 din Codul penal, în vederea luării unei măsuri de influențare obștească, reglementată de art. 95 din Codul penal; c) încredințarea făptuitorului pe garanție unei organizații din cele prevăzute în art. 145 din Codul penal, reglementată de art. 96 din Codul penal), fie o sancțiune cu caracter administrativ ce se aplica de instanța de judecată. Prin intermediul acestor prevederi cu caracter de noutate față de versiunea anterioară a Codului penal, se realiza armonizarea dispozițiilor legale din Codul penal cu cele referitoare la comisiile de judecată, reglementate de Legea nr. 59/1968¹⁷ privind comisiile de judecată.

3. ÎNCREDINȚAREA FĂPTUITORULUI PE GARANȚIE

Funcția educativă și cea de control se remarcă și prin posibilitatea conferită colectivului de muncă de a acorda sprijin în anumite cazuri. Astfel, „comportarea la locul de muncă, în societate și în familie constituie dovada unei bune conduite care va putea fi luată în considerare pentru reducerea sancțiunii aplicate celor care au săvârșit încălcări ale legilor țării” (Filipescu, 1989, p. 29) și, totodată, una dintre sancțiunile aplicabile în anumite cazuri era punerea sub supravegherea colectivului de muncă, colectivul putând solicita „încredințarea pe garanție a făptuitorului, angajându-se să supravegheze îndeaproape conduita acestuia și să-l ajute să reintre în rîndul oamenilor cinstiți” (Antoniou, 1968, p. 345).

Conform art. 96 din Codul penal, încredințarea făptuitorului pe garanție se putea dispune pe timp de un an, de către procuror sau de către instanța de judecată, în cazul infracțiunilor pentru care legea prevedea pedeapsa închisorii pentru cel mult 6 luni, dacă erau întrunite cumulativ următoarele condiții: fapta, în conținutul ei concret și în împrejurările în care a fost săvârșită, prezenta un grad de pericol social redus și nu a produs urmări grave, iar din comportarea trecută și prezentă a făptuitorului rezultau suficiente temeiuri ca acesta să poată fi îndreptat fără a i se aplica o pedeapsă. Încredințarea pe garanție putea fi dispusă numai la cererea organizației din care făcea parte făptuitorul, dacă fapta fusese săvârșită la locul de muncă sau în exercițiul atribuțiilor de serviciu. În celelalte cazuri, încredințarea pe garanție se putea dispune, de asemenea, la cererea organizației, dacă se stabilea că aceasta era în măsură să supravegheze conduita făptuitorului. Cererea pentru

¹⁶ Art. 145 din Codul penal avea următorul conținut: „Prin termenul «obștesc» se înțelege tot ce interesează organizațiile de stat, organizațiile obștești sau orice organizații care desfășoară o activitate utilă din punct de vedere social și care funcționează potrivit legii”.

¹⁷ Legea nr. 59/1968 privind comisiile de judecată, publicată în B. Of. nr. 169 din 27 decembrie 1968, cu modificările și republicările ulterioare, denumită în continuare Legea nr. 59/1968.

încredințare de garanție se făcea numai pe baza hotărârii luate de adunarea generală a angajaților sau a membrilor organizației, hotărâre care trebuia să conțină măsurile ce urmau a fi luate în vederea îndreptării făptuitorului, precum și desemnarea colectivului care urma a se îngriji de aducerea la îndeplinire a măsurilor luate. Dacă făptuitorul accepta, pe durata încredințării pe garanție trebuia să aibă o bună conduită, să dea dovadă de sârguință la locul de muncă și să respecte măsurile pe care organizația le-a luat în vederea îndreptării sale. În caz contrar cererea de garanție putea fi revocată, în condițiile prevăzute de art. 97 din Codul penal. Pe de altă parte, la cererea făptuitorului, procesul penal continua, încredințarea pe garanție fiind una dintre formele de influențare obștească prin care se înlocuia răspunderea penală (art. 90–91 din Codul penal).

4. MUNCA CORECȚIONALĂ

Legea nr. 6/1973¹⁸ pentru modificarea Codului penal al Republicii Socialiste România introduce în Codul penal dispoziții privind munca corecțională, prevăzându-se posibilitatea obligării de către instanță la prestarea unei munci utile pentru societate a persoanelor care săvârșeau infracțiuni de o gravitate redusă¹⁹. Munca corecțională nu presupunea privarea de libertate, ci numai restrângerea unor drepturi, spre a se menține caracterul represiv al pedepsei, și urmărirea reeducarea și îndreptarea în cadrul unui colectiv de muncă a acestor condamnați, care nu erau rupți de viața socială²⁰.

Munca corecțională se executa pe șantiere, în unități agricole, forestiere ori în alte organizații socialiste, infractorul având obligația de a presta o activitate productivă sau de specialitate. Dacă la data aplicării pedepsei infractorul era încadrat într-o organizație socialistă, în funcție de posibilitățile de reeducare a infractorului și de aportul său deosebit în muncă, instanța putea dispune efectuarea muncii în aceeași organizație, dar numai într-o activitate productivă sau de specialitate (art. 86³ din Codul penal republicat în 1973)²¹. Munca corecțională se

¹⁸ Legea nr. 6/1973 pentru modificarea Codului penal al Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 49 din 6 aprilie 1973, denumită în continuare Legea nr. 6/1973.

¹⁹ Munca corecțională nu putea fi aplicată în cazul infracțiunilor contra securității statului, infracțiunilor contra capacității de apărare a Republicii Socialiste România, infracțiunilor contra păcii și omenirii, infracțiunii de omor, infracțiunilor contra siguranței circulației pe căile ferate, infracțiunilor de fals, delapidării, furtului, înșelăciunii și tâlhăriei săvârșite în paguba avutului obștesc, dării și luării de mită, speculei și în cazul unei alte infracțiuni grave și nici infractorilor care fuseseră condamnați anterior la pedeapsa închisorii (Expunerea de motive din Legea nr. 6/1973). A se vedea și prevederile art. 86¹–86² din Codul penal republicat în 1973.

²⁰ Expunerea de motive a Legii nr. 6/1973.

²¹ Din reglementarea muncii corecționale reieșea că, dincolo de condițiile prevăzute expres de legiuitor, era necesar ca persoana condamnată să presteze efectiv vreuna dintre variantele de muncă prevăzute de prevederile art. 86³ din Codul penal, astfel că munca corecțională nu putea fi dispusă în cazul unei persoane pensionate medical din pricina invalidității (a se vedea *Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr. 943/1974* în Papadopol & Popovici, 1977, p. 286).

presta în temeiul mandatului de executare a pedepsei, fără contract de muncă, iar dacă cel condamnat avea încheiat un astfel de contract, acesta înceta (art. 86³ din Codul penal republicat în 1973). Pe durata muncii corecționale, condamnatul nu putea ocupa funcții de conducere, administrative, instructiv-educative sau de gestiune, remunerația pentru munca prestată se diminuea cu o cotă de 15–50% (suma reținută se vărsa la bugetul statului), condamnatul nu beneficia de dreptul la concediu de odihnă, durata pedepsei nu se socotea la calcularea vechimii în muncă, quantumul ajutorului pentru incapacitate temporară de muncă determinată de boală sau accident, ori al ajutorului în caz de maternitate era de 50% din remunerația netă cuvenită condamnatului după reținerea cotei dispuse de instanță din remunerația pentru munca prestată și infractorul nu putea părăsi, fără aprobarea prealabilă a organului de miliție, localitatea unde se afla organizația socialistă în care se presta munca (art. 86⁴ din Codul penal republicat în 1973).

Cazurile în care instanța urma să dispună, respectiv putea să dispună revocarea obligației la muncă corecțională și executarea pedepsei în regim de deținere erau reglementate de art. 86⁵ din Codul penal republicat în 1973, și vizau neprezentarea cu rea-credință la muncă, sustragerea de la executarea muncii corecționale²², săvârșirea unei noi infracțiuni, respectiv neîndeplinirea îndatoririlor, părăsirea fără învoire a localității etc²³.

VI. CONCLUZII

În dreptul socialist din Republica Socialistă România, colectivitatea și colectivul de muncă nu reprezentau un simplu destinatar al normelor, ci aveau rolul de participant la realizarea funcțiilor statului, care le conferă attribute ale puterii remunerative, normative și, în anumite cazuri, coercitive. Astfel, de la adunările cetățenești și comisiile de judecată până la colectivele de muncă, influențare obștească și luarea în garanție, legislația transforma grupul social într-un instrument juridic de supraveghere, disciplinare și reeducare a individului.

Colectivitatea, atât în sens restrâns, cât și în sens larg, devenea o verigă intermediară între individ și partidul-stat, integrată în mecanismele de control social specifice regimului ceaușist. Rolul său depășea, așadar, simpla aplicare a

²² Arestarea într-o altă cauză nu putea fi asimilată sustragerii de la executarea muncii corecționale, revocarea muncii corecționale neputând fi dispusă dacă neprezentarea se datora unei împiedicări pe care condamnatul nu o putea înlătura (*Tribunalul Suprem, secția penală, decizia nr. 305/1986 în Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem, 1988, pp. 241–242*).

²³ Într-o sentință pronunțată de Tribunalul Suprem se aprecia că putea fi dispusă revocarea muncii corecționale dacă persoana condamnată „a executat un număr de ore mai mic decât cel care ar fi corespuns, prin socotirea normei de lucru, numărului total cuprinse în acest interval”, sentința fiind însă criticată în literatura de specialitate sub aspectul nesocotirii prevederilor legale care instituiau modul de calcul calendaristic ca unic criteriu legal privind modul de executare a pedepselor (*Judecătoria Timișoara, sentința penală nr. 217/1974 în Papadopol & Popovici, 1977, p. 288*).

normelor juridice, urmărindu-se modelarea comportamentelor și a valorilor considerate compatibile cu idealul societății comuniste și al omului nou. În acest context, colectivitatea participa la exercitarea celor trei forme de putere descrise de Amitai Etzioni (1975): puterea normativă, prin validarea sau dezaprobarea publică a conduitelor și exercitarea presiunii sociale, puterea remunerativă, prin influența exercitată asupra acordării unor beneficii materiale sau simbolice, precum promovarea, recompensele, atribuirea unei locuințe sau a altor avantaje corelate cu aprecierea colectivului, precum și puterea coercitivă, prin participarea la mecanismele de disciplinare și sancționare complementar intervenției statului. Astfel, partidul-stat atribuia colectivității funcții educative, disciplinare și coercitive, transformând-o într-un instrument al proiectului de inginerie socială.

BIBLIOGRAFIE

I. SURSE PRIMARE

1) Documente programatice:

Ceaușescu, N. (1969). *Raportul Comitetului Central Al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale Partidului în „Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român”*. București: Editura Politică.

Ceaușescu, N. (1976). *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste – 2 iunie 1976. Cuvîntare la încheierea lucrărilor Congresului – 4 iunie 1976*. București: Editura Politică.

Lenin, V.I. (1964). *Opere complete* (vol. 33), București: Editura Politică.

Maurer, I.Gh. (1969). *Raport asupra directivelor Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român privind planul cincinal pe anii 1971–1975 și liniile directoare ale dezvoltării economiei naționale pe perioada 1976–1980 în „Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român”*. București: Editura Politică.

Partidul Comunist Român (1975). *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism* (1975). București: Editura Politică.

2) Acte normative:

Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 1 din 21 august 1965.

Codul muncii, publicat în B. Of. nr. 140 din 1 decembrie 1972.

Codul penal, publicat în B. Of. nr. 79–79 bis din 21 iunie 1968.

Legea nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare, publicată în B. Of. nr. 168 din 26 decembrie 1968, cu modificările și republicările ulterioare.

Legea nr. 59/1968 privind comisiile de judecată, publicată în B. Of. nr. 169 din 27 decembrie 1968, cu modificările și republicările ulterioare.

Legea nr. 21/1969 privind organizarea și funcționarea miliției, publicată în B. Of. nr. 132 din 18 noiembrie 1969.

Legea nr. 1/1970 a organizării și disciplinei muncii în unitățile socialiste de stat, publicată în B. Of. nr. 27 din 27 martie 1970.

- Legea nr. 2/1971 privind perfecționarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din unitățile socialiste, publicată în B. Of. 34 din 18 martie 1971.
- Legea nr. 24/1971 privind cetățenia română, publicată în B. Of. nr. 157 din 17 decembrie 1971.
- Legea nr. 2/1972 privind organizarea și funcționarea controlului oamenilor muncii, publicată în B. Of. nr. 41 din 24 aprilie 1972.
- Legea nr. 4/1973 privind dezvoltarea construcției de locuințe, vânzarea de locuințe din fondul de stat către populație și construirea de case de odihnă proprietate personală, publicată în B. Of. nr. 46 din 31 martie 1973.
- Legea nr. 6/1973 pentru modificarea Codului penal al Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. nr. 49 din 6 aprilie 1973.
- Legea nr. 3/1974 privind presa din Republica Socialistă România, publicată în B. Of. nr. 48 din 1 aprilie 1974.
- Legea nr. 24/1976 privind recrutarea și repartizarea forței de muncă, publicată în B. Of. nr. 98 din 11 noiembrie 1976.
- Legea nr. 25/1976 privind încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă, publicată în B. Of. nr. 98 din 11 noiembrie 1976.
- Legea nr. 1/1978 cu privire la activitatea de rezolvare a propunerilor, sesizărilor, reclamațiilor și cererilor oamenilor muncii, publicată în B. Of. nr. 24 din 27 martie 1978.
- Legea nr. 5/1978 cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, publicată în B. Of. nr. 56 din 12 iulie 1978.
- Legea nr. 6/1988 privind statutul juridic al unităților socialiste pe baza principiilor autoconducerii muncitorești și autogestunii economico-financiare, publicată în B. Of. nr. 36 din 4 aprilie 1988.
- Decretul nr. 324/1957 pentru modificarea Codului penal și a Codului de procedură penală, publicat în B. Of. nr. 18 din 16 iulie 1957.
- Decretul nr. 153/1970 pentru stabilirea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică, publicat în B. Of. nr. 33 din 13 aprilie 1970, cu modificările și completările ulterioare.
- Decretul nr. 62/1971 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Național al Radioteleviziunii Române, publicat în B. Of. nr. 28 din 9 martie 1971.
- Decretul nr. 474/1977 privind organizarea și funcționarea Agenției Române de Presă „Agerpres”, publicat în B. Of. nr. 138 din 26 decembrie 1977.
- Decretul nr. 71/1978 privind organizarea și desfășurarea întrecerii socialiste între consiliile populare județene și al municipiului București, municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale, publicat în B. Of. nr. 19 din 15 martie 1978.
- Hotărîrea nr. 2/1988 privind starea infracțională în 1987, concluziile desprinse din aplicarea decretelor de amnistiere a unor fapte și reducere a unor pedepse, la activitatea comisiilor de judecată, precum și cu privire la aplicarea prevederilor legii controlului averilor, publicată în B. Of. nr. 17 din 31 martie 1988.

II. SURSE SECUNDARE

1) Literatură de specialitate juridică din perioada cEAUȘISTĂ:

- N.A. (1988). *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Antoniou, G. (1968). *Codul penal al Republicii Socialiste România – expresie a perfecționării continue a legislației penale și a întăririi legalității socialiste* în Mazilu, D., Filipescu, I., Berar, P., *Stat, democrație, legalitate* (pp. 327–364). București: Editura Politică.
- Deleanu, I., Boboș, Gh. (1973). *Organele statului socialist român în sistemul democrației socialiste*. București: Editura didactică și pedagogică.
- Filipescu, I.P. (1989). *Tratat de dreptul familiei*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- Ghimpu, S., Ștefănescu, I.T., Beligrădeanu, Ș., Mohanu, Gh. (1978). *Dreptul muncii. Tratat* (vol. I). București: Editura Științifică și Pedagogică.
- Ghimpu, S. (1988). *Dreptul la muncă. Codul muncii comentat și adnotat*. București: Editura politică.
- Hatmanu, I., Iliescu, Gh.I. (1986). *Comisiile de judecată*. București: Editura Politică.
- Ioan, G. (1980). *Drepturile și obligațiile personalului muncitor*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Mazilu, D. (1972). *Funcțiile statului socialist*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Papadopol, V., Popovici, M. (1977). *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969–1974*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Potop, V. (1980). *Statul național și rolul său în conducerea unitară a societății. Adâncirea democrației socialiste*, în Surpat, Gh. (Ed.), *România în anii socialismului 1948–1978* (pp. 262–288). București: Editura Politică.

2) Literatură de specialitate:

- Antonovici, V. (2015). *Munca patriotică: radiografia unui ideal falsificat*. Cluj-Napoca: Eikon.
- Arendt, H. (2006). *Originile totalitarismului*. București: Humanitas.
- Aron, R. (2007). *Démocratie et totalitarisme*. Paris: Gallimard.
- Baumgarten, S.-C. (2023). *Televiziunea Română sub Reflector. Divertisment, propagandă și ideologie în Republica Socialistă România în perioada anilor '70*. Cluj-Napoca: Mega.
- Besançon, A. (2022). *Sfânta Rusie*. București: Humanitas.
- Durkheim, E. (2007). *Diviziunea muncii sociale*. Prahova: Antet.
- Etzioni, A. (1975). *A comparative Analysis of Complex Organizations: On Power, Involvement, and Their Correlates*. New York: The Free Press.
- Etzioni, A. (2002). *Societatea monocromă*. Iași: Polirom.
- Le Goff, J.-P. (2012). *Democrația post-totalitară*. București: Universul Juridic.
- Kornai, J. (1992). *The Political Economy of Communism*. Oxford: Clarendon Press.
- Stanomir, I. (2005). *Lege, libertate și drept. O istorie a constituționalismului românesc*. Iași: Polirom.
- Stanomir, I. (2020). *Constituțiile în comunism*, în Corobca L. (Ed.), *Panorama comunismului în România* (pp. 210–216). Iași.

